

Bingöl Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Bingöl University
Journal of Economics and Administrative Sciences

Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue:
Yıl/Year: 2022, s. 441-470
DOI: 10.33399/biibfad.1172870
ISSN: 2651-3234/E-ISSN: 2651-3307
Bingöl/Türkiye

Makale Bilgisi /Article Info
Geliş/Received: 10.09.2022 Kabul/ Accepted: .18.11.2022

TÜRKİYE'DE FİNANSAL KİRALAMA SEKTÖRÜNÜN PIYASA YOĞUNLAŞMA ANALİZİ

Market Concentration Analysis of the Financial Leasing Sector in Turkey

Orhan Orçun BITRAK*

Öz

Finansal kiralama sektörü, kaynak arayan işletmeler için etkili bir finansman yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda hemen hemen tüm sektörlerde uygulanabilen finansal kiralama sektörünün verimliliği ve etkinliği, bir ülkenin ekonomik gelişimi için büyük önem arz etmektedir. Belirli bir piyasanın verimlilik ve etkinliğini belirleyen en önemli unsurlardan bir tanesi, o sektörün rekabet seviyesidir. İktisat literatüründe, yoğunlaşma analizleri bir sektörün rekabet seviyesini belirlemede sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki Finansal kiralama sektörünün literatürde sıkça kullanılan yoğunlaşma analizleri vasıtasıyla rekabet yapısını belirlemektir. Bu amaçla sektörün yoğunlaşma seviyesi, sektörde faaliyet gösteren işletmelerin, 2011-2021 dönemlerine ilişkin mali tablolarında yer alan esas faaliyet geliri verileri ile analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, CR_4 yoğunlaşma indeksi piyasanın oligopol yapıda, CR_8 indeksi ise monopolist yapıya yakın olduğunu göstermektedir. Buna karşın Türkiye'de BDDK'ya kayıtlı tüm firmaların yer aldığı diğer yoğunlaşma analizlerinin sonuçlarına göre, sektörün monopolcü rekabet piyasasına daha yakın olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, sektörün yoğunlaşma seviyesinin 2017, 2018 ve 2021 yılları hariç, genel olarak, bir azalma

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, İktisat Anabilim Dalı, bitrak.orcun@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5648-4161>

eğiliminde olduğu ve bu eğilimin firma sayısındaki değişimden bağımsız olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal kiralama, piyasa yoğunlaşması, rekabet, Türkiye.

JEL Kodları: D40; D53.

Abstract

Financial leasing is emerging as a viable financing option for resource-seeking businesses. In this regard, the efficiency and effectiveness of the financial leasing sector, which can be applied in almost all sectors, is critical for a country's economic development. One of the essential factors determining a particular market's efficiency and effectiveness is that sector's competition level. In the economics literature, concentration analyzes are frequently used to determine the competitiveness level of the industry. This study aims to determine the competitive structure of the financial leasing sector in Turkey through concentration analysis, which is frequently used in the literature. For this purpose, the sector's concentration level was examined using data from the main operating income item in the financial statements of enterprises operating in the sector from 2011 to 2021. According to the CR₄ concentration, the index indicates that the market has an oligopoly structure, while the CR₈ index suggests that the market has a monopolist structure. On the other hand, according to the results of different concentration analyses in which all companies registered with the BRSA in Turkey, it has been determined that the sector is closer to the monopolistic competition market. Furthermore, it has been determined that the sector's concentration level generally tends to decrease, except for 2017, 2018 and 2021, and this trend is independent of changes in the number of firms.

Keywords: Financial leasing, market concentration, competition, Turkey.

JEL Codes: D40; D53.

1. Giriş

Küresel ekonomik istikrarsızlıklar işletmelerin finansman ihtiyacını arttırmaktadır. Finansal kaynak arayan ve kaynak sağlayan bir araya getiren birçok farklı finansal sistem bulunmaktadır. Bu sistemlerden bir tanesi de geleneksel finansman biçimlerine bir alternatif olarak ortaya çıkan finansal kiralama (leasing) sektörü olup (Gör ve Bilici, 2021: 94-95), bu sektördeki şirketler farklı sektörlerde faaliyet gösteren firmalara yatırım malı sağlamaktadır. Finansal kiralama işlemi belirli

bir sözleşmeye dayalı olarak, belirli bir yatırım malı mülkiyetinin finansal kiralama şirketinde kalması suretiyle kullanım hakkının kiralaayan şirkette olması üzerine kuruludur. Finansal kiralama, belirli bir bedel üzerinden kiralanana yatırım malı mülkiyetinin sözleşme süresi bitiminde kiralaayan şirkete geçmesine olanak tanıyan bir finansman yöntemi olması nedeniyle kiracı işletmelerin sabit varlıklarının verimlilik ve karlılığının artırılmasına da katkıda bulunmaktadır (Akel vd., 2010: 272; Özçelik ve Küçükçakal, 2019: 250).

Yatırım malının banka kredisiyle finanse edilmesinin bir alternatifi olan finansal kiralama sektöründe teminat gerekmemekte olup kiralama işleminin güvenilirliği yatırım malının kendisi tarafından sağlanmaktadır. Bu sebepten dolayı, finansal kiralama şirketleri uzun bir mali geçmişi olmayan küçük ve orta büyüklükteki (KOBİ) şirketler için uygundur (Nasr, 2004: 2). Finansal kiralama işleminin hemen hemen her sektörde uygulanabiliyor olmasından dolayı, bu sektör, ekonomik büyüme ve istihdama önemli derecede katkılar sağlamaktadır (Aleksandrova vd., 2016: 988; Kamasak ve Cansever, 2019: 1).

Herhangi bir piyasanın rekabet düzeyi, o piyasanın etkin çalışıp çalışmadığını belirleyen en önemli faktörlerden birisidir (İğdeli ve Bakırtaş, 2019: 826). Mikro ekonomi teorisine göre, her piyasanın kendine has bir yapısı bulunmakta ve piyasa tipine göre, bir uçta tam rekabet piyasası, diğer uçta monopol piyasası bulunmaktadır. Bu iki uç piyasa arasında farklı aksak rekabet piyasa yapıları (monopolcü ve oligopol piyasa) bulunmakla birlikte tam rekabet piyasası, bir ekonomide, kaynakların en etkin kullanıldığı, monopol piyasa ise kaynakların en az etkin kullanıldığı piyasa yapısıdır. Başka bir ifadeyle bir piyasanın tam rekabetten uzaklaşması, piyasa başarısızlığına, üretimde ve tüketimde etkinliğin azalmasına ve böylelikle tüketici refahının azalmasına sebep olmaktadır (Tatlı, 2018: 65). Belirli bir sektörde piyasa yapısını belirleyen faktörler, alıcı-satıcı sayısı, dikey entegrasyonlar, piyasada faaliyet gösteren firmaların büyüklüğü, piyasadaki malın özelliği ve piyasaya giriş-çıkış engelleri olarak sıralanabilmektedir (Gürsel, 2011: 17). Piyasa yapısının belirlenmesi sayesinde, firmaların etkinliği, karlılığı, maliyetleri, üretici ve tüketici davranışları gibi faktörler tespit edilebilmektedir (İldırar ve Kırıl,

2018: 95). Bu noktada bir piyasada yoğunlaşma indeksinin bilinmesi, piyasanın rekabet düzeyi ve piyasadaki aktörlerin davranışları ve piyasayı etkileme gücü hakkında bilgi sahibi olunabilmesi açısından oldukça önemlidir (Önder ve Topatan, 2018: 30). Piyasa yoğunlaşma oranı ve rekabet seviyesi arasında ters orantılı bir ilişki mevcuttur. Diğer bir ifadeyle, piyasa yoğunlaşma oranı yükseldikçe piyasa başarısızlıklarının bir nedeni olan eksik rekabetin varlığından söz edilebilmektedir (Önder, 2016: 180).

Piyasa yoğunlaşmasının belirlenmesinde farklı ölçüm yaklaşımları bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan en bilineni, piyasadaki firma sayısı, büyüklüğü, sektöre giriş-çıkış koşullarını inceleyen Yapı-Davranış-Performans (SCP) yaklaşımıdır (İldırar ve Kırıl, 2018: 96). Literatürde yapısal yaklaşım kapsamında sık kullanılan yoğunlaşma analizi yöntemleri, N-Firma Yoğunlaşma Oranı (CR_n), Herfindahl-Hirschman İndeksi (HHI), Entropi İndeksi (EI), Rosenbluth (RI), Hall ve Tideman İndeksi (HTI), Kapsamlı Yoğunlaşma İndeksi (CCI) ve Gini İndeksi (GI) olarak sıralanmaktadır (Ediz ve Önder, 2019: 26; Sarıdoğan, 2021: 70). Piyasa yoğunlaşmasının ölçümü, firmaların satış gelirleri, cirosu, karlılığı, istihdam sayısı, sabit varlıkları ve üretim miktarı gibi değişkenlerden biri baz alınarak yapılabilmektedir (Tatlı, 2018: 65).

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'deki finansal kiralama sektörünün piyasa yapısını, yoğunlaşma analizi çerçevesinde, literatürde sık kullanılan indekslerle belirlenmesidir. Literatürde konuyu, sektördeki piyasa yapısını yoğunlaşma analizi çerçevesinde ele alan bazı çalışmaların (Morgan vd., 1980; Akel vd. 2010), bulunmasıyla birlikte Türkiye'deki finansal kiralama sektörüne ilişkin, farklı yoğunlaşma indeksleri ile analiz edilen, detaylı ve güncel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yönden, çalışmadan elde edilen sonuçların literatürdeki mevcut boşluğu doldurarak gelecekteki araştırmalara ve sektörü regüle eden kurumlara önemli bilgiler vermesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Türkiye'deki finansal kiralama sektörüne ilişkin genel göstergelere yer verilmiş, ikinci bölümünde konuya ilişkin daha önce yapılan çalışmalar incelenmiştir. Takip eden

bölümde, çalışmada kullanılan veri seti ve yoğunlaşma indeksleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bir sonraki bölümde ise Türkiye’deki finansal kiralama sektörünün piyasa yapısı, farklı yoğunlaşma indeksleri ile analiz edilmiş, sonuçlar tartışılmış ve yorumlanmıştır. Son bölümde çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirilerek sektöre yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2. Türkiye’de Finansal Kiralama Sektörünün Genel Durumu

Kiralama işlemi, belirli bir varlığın kullanım ve kontrol etme hakkının, bir bedel üzerinden, belirli bir süre için devredilmesi olarak tanımlanabilmektedir. İşletmeler faaliyet ve finansal kiralama biçiminde iki farklı kiralama işleminde bulunmaktadır. Finansal kiralama ve faaliyet kiralaması arasındaki en belirgin fark, finansal kiralamada varlığın mülkiyeti ile ilgili tüm risk ve getirilerin önemli oranda devredildiği bir kiralama türü olması, faaliyet kiralamasında ise bu risk ve getirilerin önemli oranda devredilmiyor olmasıdır (Marşap ve Yanık, 2018: 24-30). Ayrıca, faaliyet kiralaması işletmenin kısa süreli faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir kiralama türü, finansal kiralama ise uzun dönemi kapsayan ve sözleşme sonunda varlığın mülkiyetinin kiralayana devretmesine olanak tanıyan bir finansman biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Karasioğlu, 2001: 55). Bununla birlikte finansal kiralama ve faaliyet kiralaması işlemi taşınır ve taşınmaz varlıklar için yapılabilir. Patent ve sınai haklar ise finansal kiralama işlemine konu olmamaktadır. Türkiye’de 1985 yılından itibaren uygulanan bir finansman yöntemi olan finansal kiralamanın, finansal kiralama işlemi sayılabilmesi için, aşağıdaki özelliklerden en az bir tanesini karşılaması gerekmektedir (Yıldırım vd., 2006: 362-363);

- Kiralanan varlığın kira süresi sonunda mülkiyetinin kiralayana devredilebilmesi,
- Kiralayana, kiralanan varlığın rayiç bedelinden düşük bir bedel üzerinden satın alma olanağı tanınması,
- Kira süresinin varlığın ekonomik ömrünün %80’inden daha fazla bir kısmını kapsıyor olması,
- Kira ödemelerinin toplamı, varlığın bugünkü değerinin %90’ından fazla olmasının gerekmesi olarak sıralanabilir.

Kiralama işleminde, kiralamaya konu olan varlığı üreten firma, kiralayan ve kiracı olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Genel olarak üretici ve kiracı arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Kiralanan varlığın bakım ve işletmesi kiralayanın sorumluluğunda olmakla birlikte varlığın finansal kiralama şirketinin izni olmadan devretme hakkı bulunmamaktadır (Karasioğlu, 2001: 55).

Finansal kiralama işlemi, mülkün hızlı biçimde edinilebilmesi, işletme fonlarının zorlanmaması, sözleşme sonunda mülkün uygun bir biçimde satın alınabilmesi veya sözleşmenin bir dönem daha devam edebilmesine olanak tanınması gibi yönleriyle banka kredisine göre daha avantajlı bir finansman biçimidir (Agres vd., 2020: 53). Bununla birlikte bu işlemin diğer avantajları, teminat gerektirmemesi, teşvik kapsamında olan varlık satın alımları için vergi indirimleri, kira ödemesinin gider gösterilebilmesi ve iflas durumunda varlığın haczedilememesi olarak sıralanabilir (Buzkıran, 2010: 47-49).

Türkiye’de finansal kiralama sektörüne ilişkin temel göstergeler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Finansal Kiralama Sektörü İşlem Değerleri (2016-2021)

İşlem Hacmi	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Milyar TL	18.619	22.567	22.186	14.663	4.214	36.134
Milyar USD	6.129	6.193	4.794	2.557	0.684	3.989
Sözleşme Adedi	23751	23382	17242	10442	2884	19753

Kaynak: (<https://www.fkb.org.tr>, Erişim Tarihi: 10.08.2022)

Türkiye’de finansal kiralama şirketlerine yönelik gerek işlem hacimleri gerekse sözleşme adedinin 2017 yılından sonra azalma eğilimine girdiği ve özellikle Covid-19 dönemini kapsayan yıllarda sert düşüşlerin yaşandığı görülmektedir. Nitekim 2016 yılı işlem hacimleri göz önünde bulundurulduğunda, işlem hacmi değerinin 2020 yılında TL bazında yaklaşık %77, dolar bazında yaklaşık %88 oranında azaldığı tespit edilmiştir. 2021 yılına gelindiğinde ise söz konusu durumun önemli ölçüde toparlanmış olması ve sektörün 2020 yılına göre TL bazında %54, dolar bazında ise %21 büyümüş olması göze çarpmaktadır (Tablo 1).

Türkiye’de finansal kiralama işlemlerinin sektörel dağılımına bakıldığında, en fazla imalat sanayi ve hizmetler sektöründe

yoğunlaşma olduğu, küçük bir bölümünün ise tarım ve tüketici konut finansmanında gerçekleştiği görülmektedir. Finansal kiralama işlemlerinin 2021 yılında yaklaşık %51’i imalat sanayinde, yaklaşık %42’si hizmetler sektöründe, yaklaşık %3’ü tarımda ve yaklaşık %2’si tüketici konut finansmanında ve geriye kalan yaklaşık %2’lik kısmı ise bu ana sektörler dışındaki faaliyetlerde gerçekleşmiştir. Ayrıca bu işlemin en fazla kullanıldığı sektörler, 2021’de hizmetler sektörü için inşaat iken imalat sektörü için tekstil ve tekstil ürünleri sanayisidir. Buna ek olarak finansal kiralama işlemine konu olan varlıkların, 2021 yılında, %23’ünü iş ve inşaat makineleri, %13,2’sini diğer makine ve ekipmanlar, %11,7’sini tekstil makineleri, %10,8’ini karayolu taşıtları ve %9,8’ini de gayrimenkul oluşturmaktadır (FKB, 2021: 2-10).

Finansal kiralama sektöründe faaliyet gösteren şirket, çalışan, müşteri ve şube sayısının sürekli bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Nitekim 2016 yılında, sektörde faaliyet gösteren şirket ve şube sayısı sırasıyla 26 ve 141 iken 2021 yılında bu sayılar sırasıyla 22 ve 115’e kadar gerilemiştir. Benzer biçimde 2016 yılından 2021 yılına gelindiğinde çalışan sayısı yaklaşık olarak %18, müşterisi sayısı ise %38 oranında azalmıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Finansal Kiralama Sektörü Şirket, Çalışan, Müşteri ve Şube Sayısı (2016-2021)

Yıllar	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Şirket Sayısı	26	25	24	23	22	22
Çalışan Sayısı	1519	1453	1401	1232	1206	1242
Müşteri Sayısı	58373	57605	53510	40457	36240	35669
Şube Sayısı	141	139	131	119	116	115

Kaynak: (<https://www.fkb.org.tr>, Erişim Tarihi: 10.08.2022)

3. Literatür

Ulusal ve uluslararası literatürde finansal kiralama sektörünü çeşitli yönleriyle ele alan araştırmalar bulunmaktadır. Finansal kiralamanın çeşitli sektörlerde kullanımını ele alan bazı çalışmalarda, finansal kiralamanın, Türkiye’deki seyahat acenteleri (Buzkıran, 2010), Türkiye’de imalat sanayi (Yozgat ve Kibritçi Artar, 2019), Ukrayna’da tarım sektörü, (Agres vd., 2020), Rusya’daki inşaat sektörü (Barykina ve Chernykh, 2021), Çin’de imalat sanayi (Zhu ve Wang, 2021) ve halka açık şirketler (Chang vd., 2021) üzerindeki kullanımına yönelik

konulara yer verilmiştir. Bunun yanında Türkiye'deki finansal kiralama şirketlerinin yapısı, sorunları (Çakan, 2006) ve finansal performansı (Akel vd., 2010; Özçelik ve Küçükçakal, 2019; Gör ve Bilici, 2021), Pakistan'da sektördeki şirketlerinin finansal davranışları (Butt vd., 2013), finansal kiralama şirketlerinin Çin ekonomisindeki (Shi ve Xu, 2015) ve MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika) ülkelerindeki önemi ve gelişimi (Nasr, 2004), Almanya'da finansal kiralama sektörünün genel durumu (Sharma, 2012) hakkında yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Ayrıca bazı araştırmalarda konu, hukuki (Yalçın, 2006; Schroth, 2010) ve portföy yönetimi (Schmit, 2004) boyutunda ele alınmıştır.

Özetle, finansal kiralama sektörüne ilişkin yapılan çalışmalar genellikle finans yönüyle incelenmiştir. Radulović (2020) araştırmasında, Sırbistan'daki finansal kiralama sektörünün piyasa yoğunlaşması (HHI) ile sektörün doğrudan yabancı yatırım çekme ilişkisini incelemiş ve araştırmasından elde ettiği sonuçlara göre, HHI indeksi ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında ters yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Akel vd. (2010) Türkiye'de sektörün finansal performansını inceledikleri çalışmanın bir bölümünde, sektörün piyasa yoğunlaşmasını hesaplamışlardır. 2005-2008 yılları arasında, BİST'e kayıtlı finansal kiralama şirketlerini kapsayan araştırmanın sonuçlarına göre, HH indeksi değerleri, 2005 ve 2008 yıllarında sırasıyla 0,308 ve 0,317 olarak hesaplanmış ve incelenen yıllar itibariyle yoğunlaşma seviyesinin sürekli yükseldiği tespit edilmiştir. Morgan (1980) 1971-1977 dönemleri itibariyle, İngiltere'deki finansal kiralama sektörünün yapısını incelediği çalışmada, sektörün piyasa yoğunlaşma oranlarının azalma eğiliminde olduğunu belirlemiştir. Ayrıca farklı ölçütler kullanarak yaptığı n-firma yoğunlaşması analiz sonuçlarına göre, sektördeki piyasa payının yaklaşık %45'inin lider 3 firma, yaklaşık %60'ının ilk 5 firma ve yaklaşık %80'inin ise ilk 10 firma tarafından karşılandığını tespit etmiştir. Yapılan literatür araştırması sonucunda, finansal kiralama sektörünün piyasa yoğunlaşmasının hesaplandığı, kapsamlı ve güncel bir araştırma olmadığı tespit edilmiştir.

Literatürde çeşitli sektörlerdeki piyasa yoğunlaşmasının belirlenmesi üzerine yapılan ulusal ve uluslararası birçok çalışma

mevcuttur. Bu çalışmalardan başlıcalarına ilişkin kullanılan yöntem, incelenen sektör ve bulguları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Piyasa Yoğunlaşması ile İlgili Ulusal ve Uluslararası Literatür

Araştırma	Dönem, Ülke ve Sektör	Yöntem	Bulgular
Mueller ve Hamm (1974)	1947-1970 ABD/ İmalat Sanayi	Çoklu Regresyon, CR _n	İmalat sanayinin birçok kolunda yüksek yoğunlaşma tespit edilmiştir. İmalat sanayi piyasa yoğunlaşmasını olumsuz yönde etkileyen değişkenler sanayi büyümesi ve büyüklüğü iken, olumlu önde etkileyen değişkenler ise orta ve yüksek ürün farklılaştırmasıdır.
Bikker ve Haaf (2002a)	1988-1998 23 Ülke/ Bankacılık	Panzar- Rosse	5444 bankayı kapsayan araştırmadan elde edilen sonuçlar, bankacılık piyasasının, genellikle, monopolcü rekabet seviyesinde ve büyük bankalar arasındaki rekabetin küçük bankalara nazaran daha şiddetli olduğunu göstermiştir.
Polat (2007)	2001-2005 Türkiye/ Çimento Sektörü	CR _n , HHI	Sektörün monopolcü rekabet ve oligopol piyasa sınırları arasında yer aldığı belirlenmiştir.
Kösekahyaoglu (2007)	1980-2005 Türkiye/Dış Ticarette Ürün ve Ülke Bazlı Yoğunlaşma	Gini- Hirschman İndeksi	1996 döneminden sonra ihracatta ürün çeşitliliği artmış ancak aynı durum ülke çeşitliliği açısından sağlanamamıştır.
Silk ve King (2008)	1977-2002 2002-2006 Amerika/ Reklam ve Pazarlama Hizmetleri	HHI	1977-2002 yılları arasında reklam ajanslarının piyasa yoğunlaşma oranlarının artış eğiliminde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 2002-2006 döneminde, sektördeki holding şirketleri sektörün toplam gelirinin yaklaşık %25’ini elde ettiği tespit edilmiştir.
Tushaj (2010)	2000-2008 Arnavutluk/ Bankacılık sektörü	CR _n , HHI	Yıllar itibarıyla piyasa yoğunlaşmasının azaldığı tespit edilmiştir.

Ferreira (2012)	1996-2008 AB Ülkeleri/ Bankacılık	CR _n , HHI, Panel Veri Analizi	Piyasa yoğunlaşma oranlarında yıllar itibariyle bir artış söz konusu olduğu ve piyasa yoğunlaşmasının ekonomik büyüme ve bileşenleri üzerinde olumsuz bir etkiye bulunduğu belirlenmiştir.
Nguyen vd. (2012)	1998-2008 Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)/ Bankacılık	HHI, CR _n , Panzar Rosse Modeli, Lerner İndeksi	Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, bankacılık sektöründe en yüksek piyasa yoğunlaşma oranına sahip olan ülkenin Vietnam olduğu, en düşük piyasa yoğunlaşma oranına sahip olan ülkenin ise Filipinler olduğu belirlenmiştir.
Miljković vd. (2013)	2008-2012 Sırbistan/ Bankacılık Sektörü	Karşılıklılık İndeksi, CR _n , GI, HHI	Analizden elde edilen sonuçlar, Sırbistan'daki bankacılık sektörünün dağınık bir yapıda ve sektörün orta derecede yoğunlaşmış olduğunu göstermektedir.
Kostakoğlu (2015)	2002-2014 Türkiye/ İnternet Servis Sağlayıcıları 2013	CR _n , HHI, EI	Yoğunlaşma seviyesinin yüksek olduğu ancak yıllar itibariyle azalma eğilimine girdiği belirlenmiştir.
Akardeniz ve Kıraç (2015)	Türkiye- Gaziantep/ Teknik Tekstiller	CR _n , HHI	Teknik tekstil sektöründe non-woven alanında faaliyet gösteren firmaların yoğunlaşma oranı yüksek ve güçlü oligopolistik yapıda olduğu tespit edilmiştir.
Dilek ve Konak (2016)	1994-2014 Türkiye- Kastamonu/ Helva üretimi	CR _n , HHI	Piyasanın 2003 yılı öncesi oligopolistik özelliklere sahip olduğu ve bu yıldan sonra yoğunlaşmanın azalma eğilimine girerek rekabetçi bir yapıya büründüğü sonucuna ulaşılmıştır.
Diallo (2017)	1980-2010 34 Ülke / Bankacılık, 29 farklı sektör	HHI	Analize dahil edilen ülkelerden en düşük piyasa yoğunlaşmasına sahip olanları, ABD, Fransa, Japonya, Hindistan ve Endonezya iken en yüksek piyasa yoğunlaşmasına sahip olanlar ise Norveç, Finlandiya, Danimarka, İsveç, Hollanda ve Güney Afrika'dır.

Hazar vd., (2017)	1988-2000 2004-2015 Türkiye/ Bankacılık	CR _n , HHI, HTI, RI, HKI, HM, EI	2001 krizi sonrası dönemde sektörde yoğunlaşma oranlarının arttığı belirlenmiştir.
Demirel ve Hatırlı (2017)	2000-2013 Türkiye /Bankacılık	Bresnahan- Lau Modeli	Türkiye’de bankacılık sektöründe piyasa yapısının monopolcü rekabet olduğu tespit edilmiştir. Yerli binek ve ticari araçlarda piyasanın yüksek yoğunlaşma oranına sahip olduğu, ithal binek ve ticari araçlarda ise piyasanın nispeten daha rekabetçi olduğu belirlenmiştir.
İldırar ve Kırıl (2018)	2005-2017 Türkiye/ Otomotiv sektörü	CR _n , HHI	Piyasadaki yoğunlaşma seviyesinin yüksek ve monopol yapıya yakın olduğu tespit edilmiştir.
Önder ve Topatan (2018)	2009-2015 Türkiye/ İnternet Arama Motorları	CR _n , HHI, EI, RI, CCI	Analizden elde edilen sonuçlar, sektörün 2007-2011 döneminde monopol yapıda olduğunu, 2012-2018 döneminde ise oligopol bir yapıya büründüğünü ortaya koymuştur. Dört büyük firmanın sektörün geneline hakim olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sektörün oligopolistik bir yapıda olduğu ve yoğunlaşma oranlarının yıldan yıla artış eğiliminde olduğu belirlenmiştir.
Apan (2020)	2007-2018 Türkiye/ Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	CR _n , HHI	Türkiye’de bilişim sektörünün orta derecede yoğunlaştığı ve sektörün monopolcü rekabet piyasası özellikleri gösterdiği belirlenmiştir.
Kınay ve Çiğer (2021)	2013-2019 Türkiye/ Denetim Firmaları	CR _n , HHI	
Sarıdoğan (2021)	2013-2019 Türkiye/ Bilişim Sektörü	CR _n , HHI, EI, HKI, Gini İndeksi	

Literatürde, yoğunlaşma analizi kapsamında, farklı ülke ve sektörleri konu alan çeşitli araştırmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda en fazla kullanılan yöntemlerin CR_n ve HH yoğunlaşma indeksleri olduğu, bunların yanında, Entropi, Rosenbluth ve Hall-Tideman, Hannah-Kay, Gini ve Kapsamlı yoğunlaşma indekslerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı araştırmalarda ise Panzar-Rosse ve Bresnahan-Lau yöntemleri kullanılmıştır (Tablo 3).

Yapılan literatür araştırması sonucunda, piyasa yoğunlaşma oranlarının, incelenen sektör, ülke ve dönemlere göre değişim gösterdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte, finansal kurumları ele alan ulusal ve uluslararası çalışmalarda sektörün, genel olarak, monopolcü rekabet seviyesine yakın ve orta düzeyde yoğunlaşmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3).

4. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de finansal kiralama sektörünün rekabetçi yapısını belirlemek ve piyasanın yoğunlaşma seviyelerini tespit etmektir.

Finansal kiralama şirketlerinin ana faaliyet konusunu oluşturan gelirler, mali tablolarında, esas faaliyet geliri bir diğer adıyla satış geliri olarak adlandırılmaktadır (Akel vd., 2010: 281). Çalışma kapsamında ele alınan firmalara ilişkin yıllık esas faaliyet geliri verileri 2011-2021 dönemini ele almaktadır. İlgili firmaların esas faaliyet gelirlerine ilişkin veriler, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK), sırasıyla, Borsa İstanbul’a ve Merkezi Kayıt Kuruluşu’na ait olan <https://www.kap.org.tr> ve <https://e-sirket.mkk.com.tr> web adreslerinde bulunan ilgili firmalara ait mali tablolardan elde edilmiştir. Bu doğrultuda verisine ulaşılabilen firmalar analize dahil edilmiştir.

Belirli bir sektöre ilişkin piyasa yoğunlaşması analizinde genel olarak satış gelirleri, ciro, varlıklar gibi ölçütler kullanılmaktadır (Tatlı, 2018: 65). Piyasa yoğunlaşmasının ölçümünde, farklı yoğunlaşma indekslerinden yararlanılabilmektedir. Çalışmadaki veriler, N-Firma, Herfindahl-Hirschman, Entropi, Rosenbluth, Hall ve Tideman, Hannah-Kay ve Kapsamlı yoğunlaşma indeksleri ile analiz edilmiştir.

4.1. N-Firma Yoğunlaşma Oranı (CR_n)

Piyasa yoğunlaşma ölçütlerinden en fazla bilineni ve temeli yoğunlaşma eğrisine dayanan indekstir (Ginevičius ve Čirba, 2007: 4). Bu indeks, basit ve sınırlı veri gereksiniminden dolayı literatürde sıkça kullanılmakta olup, piyasadaki en büyük n firmanın piyasa payı ele alınarak ve küçük firmalar analiz dışı bırakılarak yapılır. Yoğunlaşma oranı, yoğunlaşma eğrisinde bir nokta olarak kabul edilebilir.

Hesaplanan ölçüt 0 ile 1 arasında değişmekte, değer 0’a yaklaştıkça yoğunlaşma oranı azalmaktadır (Bikker ve Haaf, 2002b: 6-7);

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i \quad (1)$$

Yukarıdaki eşitlikte n, k kadar firma arasından analize dahil edilen en büyük firmaların sayısı ($n < k$) ve S_i ise i’inci firmanın piyasa payını ifade etmektedir.

N-Firma yoğunlaşma oranı belirlenirken, analize dahil edilecek en büyük n firmanın seçiminde, kaç tane firmanın ele alınacağına ilişkin herhangi bir kural bulunmamakla birlikte literatürde yapılan çalışmalarda genellikle CR_4 (4 firma) ve CR_8 (8 firma) indeksinin kullanıldığı görülmektedir (Kostakoğlu, 2015: 132).

Hesaplanan CR_n değerleri yüzdesel olarak da ifade edilebilir. Buna göre n-firma yoğunlaşma indeks değeri 0 ile 100 arasında değişmekte ve sonuçlar sırasıyla, $CR_n < 30$ düşük seviyede, $30 \leq CR_n < 50$ orta seviyede, $50 \leq CR_n < 70$ yüksek seviye ve $70 \leq CR_n$ ise çok yüksek seviyede yoğunlaşma olarak yorumlanmaktadır (TUİK, 2017).

4.2. Herfindahl-Hirschman İndeksi (HHI)

Belirli bir piyasanın yapısını belirlemede, n-firma yoğunlaşma indeksinden sonra kullanılan en yaygın yöntem olan (Ukav, 2017: 7) HH indeksinde piyasadaki tüm firmaların dikkate alınıp piyasa paylarına göre ağırlıklandırılması sebebiyle, n-firma yoğunlaşma indeksine nazaran, daha doğru sonuçlar vermektedir (Önder ve Topatan, 2018: 36). HHI, piyasada bulunan firmaların pazar payı karelerinin toplamı alınarak hesaplanır (Galetić ve Obradović, 2018: 606);

$$HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2 \quad (2)$$

Eşitlikte, S_i i’inci firmanın piyasa payını ve n ise piyasadaki toplam firma sayısını göstermektedir. Piyasada eşit pazar payına sahip n tane firma varsa, indeks değeri $1/n$, tek firma varsa da 1’e eşittir. HHI indeksi 10000 ile genişletilerek de ifade edilebilir. Hesaplanan değer $1/n$ ile 10000 değeri arasında yer almakta olup, indeks değeri $1/n$ ile 1000 arasında düşük yoğunlaşma (yüksek rekabet), 1000 ile 1800 arasında yüksek yoğunlaşma (orta rekabet), 1800 ile 10000 arasında ise

çok yoğun (düşük rekabet) piyasa olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca indeks değeri 10000 ise monopol, 10000/n ise tam rekabet piyasasını ifade etmektedir (Ukav, 2017: 8).

4.3. Entropi İndeksi (EI)

Entropi indeksi, piyasadaki tüm firmaları dikkate alarak hesaplanmaktadır. Firmaların paylarının logaritmik değerlerinin kullanılmasından dolayı HH indeksinden farklı olarak, analizde, piyasadaki küçük firmaların da önemini arttırmaktadır (Ginevičius ve Čirba, 2007: 6);

$$- \sum_{i=1}^n S_i \times \ln S_i \quad (3)$$

Entropi indeksi firmaların piyasa payı (S_i) ve piyasa paylarının logaritmasının çarpımı ile hesaplanmaktadır. Hesaplanan indeks değeri, diğer yoğunlaşma indekslerinden farklı olarak 0 ile 1 arasında sınırlı değildir. İndeks değeri 0 ile \ln_n arasında değişmekte olup 0 değeri monopol piyasayı, \ln_n değeri ise yoğunlaşmanın en düşük seviyede olduğu ve tüm firmaların eşit olduğu durumu ifade etmektedir (Galetić ve Obradović, 2018: 621).

4.4. Rosenbluth (RI) ve Hall-Tideman İndeksi (HTI)

Rosenbluth (1961) ve Hall ve Tideman (1967) tarafından geliştirilen indeksleridir. İndekslerin biçimi birebir aynı olmakla birlikte yalnızca uygulanma aşamasında farklılıklar bulunmaktadır. Temelinde HH indeksini kabul eden bu yaklaşımda, sektöre giriş-çıkış koşullarının yansıtılabilmesi için piyasadaki firma sayıları da analize dahil edilmiştir (Bikker ve Haaf, 2002b: 9-10);

$$RI, HTI = \frac{1}{(2 \sum_{i=1}^n i \times S_i) - 1} \quad (4)$$

Eşitlikte gösterilen S_i ve i sırasıyla firmanın pazar payı ve sıralamasını göstermektedir. Rosenbluth indeksinde küçük firmaların etkisine ağırlık verilirken, Hall-Tideman indeksinde büyük firmaların etkisine ağırlık verilmektedir (Hazar vd., 2017: 48-49). Rosenbluth indeksinin (RI) hesaplanmasında, piyasadaki en büyük firma $i=n$ değerini alırken en küçük firma $i=1$ değerini almaktadır. Hall-Tideman indeksinde (HTI) ise aynı işlemin tam tersi yapılarak en büyük firma $i=1$ değerini alırken en küçük firma ise $i=n$ değerini almaktadır. Her

iki indeksin de yorumlanması aynı olup indeks, 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Hesaplanan indeks değeri 1 ise monopol piyasa olarak yorumlanırken, 0 değeri sonsuz sayıda eşit pazar büyüklüğüne sahip firmayı ifade etmektedir (Galetić ve Obradović, 2018: 608-610).

4.5. Hannah-Kay İndeksi (HKI)

Hannah ve Kay (1977) tarafından geliştirilen indeks aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Bikker ve Haaf, 2002b: 11);

$$HKI = \left(\sum_{i=1}^n S_i^a \right)^{1/(1-a)} \quad a > 0 \text{ ve } a \neq 1 \quad (5)$$

Eşitlikte, n firma sayısını, S_i firmaların piyasa payını, a parametresi ise firmaların piyasaya giriş-çıkış ve piyasadaki firmalar arasındaki gelir değişikliklerinin yoğunlaşmadaki etkisini belirleyen bir esneklik katsayısını ifade etmektedir. Esneklik parametresi sıfıra yaklaşırken sektördeki firma sayısına, sonsuza yaklaşırken ise sektördeki en büyük firmanın piyasa payına yakınsamaktadır (Bikker ve Haaf, 2002b: 12). Parametrenin kullanımında en sık seçilen değerler; 0.005, 0.25, 5 ve 10 olarak sıralanabilmektedir. Bununla birlikte parametrenin küçük değerleri (0.005 ve 0.25) sektördeki küçük firmaların, büyük değerleri ise (5, 10) sektördeki büyük firmaların yoğunlaşma üzerindeki etkisini göstermektedir (Galetić ve Obradović, 2018: 613). Ayrıca esneklik parametresi sabitken HKI değerlerindeki artış yoğunlaşmanın azaldığı, azalış ise yoğunlaşmanın arttığı biçiminde yorumlanmaktadır (Yayla, 2007: 44).

4.6. Kapsamlı Yoğunlaşma İndeksi (CCI)

Kapsamlı yoğunlaşma indeksi kümülatif ve kısmi indeksleri (firma yoğunlaşma ve HH indeksleri) bir arada değerlendirme imkanı sunmakta ve aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Ukav, 2017: 11);

$$CCI = S_1 + \sum_{i=2}^n S_i^2 (1 + (1 - S_i)) \quad i=2, \dots, n \quad (6)$$

Kapsamlı yoğunlaşma indeksinde S_1 piyasada bulunan lider firmanın piyasa payını, S_i ise piyasadaki i 'inci firmanın piyasa payını ifade etmektedir. Formülden de görüldüğü üzere CCI, piyasanın dağılım ve yoğunlaşmayı göz önünde bulundurarak, hem büyük firmanın hem de küçük firmaların piyasa yapısına etkilerini göz ardı etmemektedir (Ediz ve Önder, 2019: 28). İndeksin değeri 0 ile 1

arasında değişmekte olup 1 değeri saf monopolü ifade etmektedir (Galetić ve Obradović, 2018: 612).

5. Bulgular

2011-2021 dönemi, Türkiye’de faaliyet gösteren finansal kiralama şirketlerinin n-firma yoğunlaşma oranları (CR₄ ve CR₈) hesaplanmış ve analiz sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Türkiye Finansal Kiralama Sektöründe CR4 ve CR8'e Göre Yoğunlaşma Seviyesi (2011-2021)

Yıllar	Firma Sayısı	CR ₄	CR ₈	Bulgular (CR ₄)	Bulgular (CR ₈)
2011	31	56.78	80.06		
2012	32	54.27	79.72		
2013	32	53.57	78.82		
2014	29	53.22	77.62		
2015	26	52.76	76.27	Yüksek	Çok yüksek
2016	26	51.90	75.97	yoğunlaşma	yoğunlaşma
2017	25	53.43	77.56	oligopolistik	monopole yakın
2018	23	58.39	81.71	yapı	
2019	23	56.06	80.61		
2020	22	52.89	77.11		
2021	22	55.60	78.83		

Finansal kiralama şirketlerinin esas faaliyet geliri ölçütü dikkate alınarak yapılan ilk dört ve ilk sekiz firmanın yoğunlaşma analizi sonuçlarına göre, sektör gelirlerinin çok büyük bir kısmının en büyük sekiz firma tarafından elde edildiği göze çarpmaktadır. Tüm yıllarda, CR₄ indeks değerinin %50’nin üzerinde olmasından dolayı piyasanın yüksek seviyede yoğunlaşmaya sahip olduğu ve oligopol piyasası özelliklerini gösterdiği, CR₈ indeks değerinin ise tüm yıllarda %70’in üzerinde olmasından dolayı çok yüksek yoğunlaşmaya sahip olduğu ve oligopole yakın monopolistik bir yapıda olduğu tespit edilmiştir. Sektördeki gelirlerin, incelenen yıllar itibarıyla, ortalama olarak yaklaşık %54’ü en büyük dört firmadan, yaklaşık %78’i en büyük sekiz firma tarafından elde edilmektedir. Her iki yoğunlaşma indeksinin değerleri 2011 yılından 2017 yılına kadar hafif düşüş eğilimine girdiği, 2018 yılında en yüksek seviyesine ulaştığı, izleyen yıllarda düşüş eğilimini sürdürdüğü ancak 2021 yılında hafif yükselme eğilimine girdiği görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 5’te Türkiye’deki finansal kiralama şirketlerinin HHI değerleri verilmiştir. Sektördeki tüm firmaların esas faaliyet gelirleri dikkate alınarak yapılan analizin sonuçlarına göre, incelenen yıllar itibariyle, ortalama HHI değeri 981.33 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, 1000 kritik değerinin altında seyretmekte olup az yoğun piyasa olarak yorumlanabilmektedir. Ancak yine de HHI değerlerinin 1000 kritik değerine çok yakın olduğu ve bazı yıllarda kritik değeri geçtiği ve piyasanın, az yoğun orta rekabet piyasa seviyesine yakın olduğu söylenebilmektedir. Bunlara ek olarak, HHI değerleri, n-firma yoğunlaşma indeks değerleri ile karşılaştırıldığında, piyasada bulunan diğer firmaların önemini gözler önüne sermektedir. N-firma yoğunlaşma indeksi piyasada bulunan büyük firmaları, HH indeksi ise nispi olarak daha küçük firmaları da analize dahil etmektedir. Nitekim hesaplanan HHI değerleri, CR₄ ve CR₈ değerlerine göre, daha az yoğun piyasayı ifade etmektedir. Yıllar itibariyle HHI değerlerine bakıldığında ise n-firma yoğunlaşma indeksi sonuçları ile tutarlı ve değerlerin, genel olarak, bir düşüş eğiliminde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5: Türkiye Finansal Kiralama Sektörünün HH İndeksine Göre Yoğunlaşma Seviyesi

Yıllar	Firma Sayısı	HHI Değeri	Bulgular
2011	31	1082.68	Az yoğun, orta düzey rekabet
2012	32	977.24	Yoğun olmayan yüksek piyasa
2013	32	957.05	Yoğun olmayan yüksek piyasa
2014	29	931.64	Yoğun olmayan yüksek piyasa
2015	26	907.22	Yoğun olmayan yüksek piyasa
2016	26	898.17	Yoğun olmayan yüksek piyasa
2017	25	956.52	Yoğun olmayan yüksek piyasa
2018	23	1091.17	Az yoğun, orta düzey rekabet
2019	23	1030.90	Az yoğun, orta düzey rekabet
2020	22	946.42	Yoğun olmayan yüksek piyasa
2021	22	1015.65	Az yoğun, orta düzey rekabet

HH indeksine benzer biçimde piyasadaki tüm firmaları analize dahil eden EI değerlerine bakıldığında zaman, indeksin, 2016 yılına kadar bir artış eğiliminde olduğu 2017 yılından sonra düşüş eğilimine girdiği ve 2019 yılından itibaren 2021 yılı hariç artış eğiliminin devam ettiği görülmektedir. EI değerlerinin yıllar itibariyle artıyor olması, yoğunlaşma seviyesinin düştüğü biçiminde yorumlanmaktadır. Ayrıca firma sayılarındaki azalışların yoğunlaşma oranlarını

arttırmada sınırlı bir etkisinin olması, analizde dikkat çeken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen dönemler itibariyle, ortalama EI değeri 2.579, indeksin üst sınır değeri ise ortalama 3.265 olarak hesaplanmıştır (Tablo 6). EI değerinin sıfırdan uzak ve üst değere yaklaşmakta olması nedeniyle piyasanın düşük yoğunlaşma, rekabetçi yapıya yakın bir piyasa olduğu söylenebilmektedir.

RI analizi sonuçlarına göre, yoğunlaşmanın yıllar itibariyle firma sayısındaki azalış ve piyasadan aldıkları paya duyarlı olarak hafif derecede artan bir seyir izlediği, HTI sonuçlarına göre ise, firma sayısından daha bağımsız olarak daha dalgalı, önce azalan sonra artan bir seyir izlediği görülmektedir (Tablo 6). Rosenbluth indeksinin firma sayısına daha duyarlı olmasının sebebi olarak, indeksin, nispi olarak, küçük firmaların ağırlıklarına önem vermesi gösterilebilmektedir.

Esneklik parametresinin 0.005 alındığı HKI değerleri, RI değerlerine benzer bir biçimde firma sayısındaki değişimlerle aynı yönde ilerlemektedir. İndeks değerlerinin firma sayısına çok yakın olması sektördeki küçük firmaların etkisini gözler önüne sermektedir. Esneklik parametresinin 5 olarak alındığı HKI değerlerinin dalgalı da olsa genel olarak bir artış eğiliminde olduğu ve finansal kiralama sektöründeki yoğunlaşmanın, yıllar itibariyle, azaldığı tespit edilmiştir. Bir diğer yoğunlaşma ölçütü olan CCI değerlerinin, 2016, 2017, 2018 ve 2021 yılları hariç, genel olarak azalış eğiliminde olduğu belirlenmiştir (Tablo 6). CCI değerlerinin hesaplanmasında önemli bir unsur olarak piyasadaki lider firmanın piyasadan aldığı pay, analizde ayrı bir değişken olarak incelenmektedir. Bu bağlamda CCI değerlerinin lider firmanın piyasa payındaki artış ve azalışlarla aynı yönde hareket ettiği tespit edilmiştir. Nitekim analizde kullanılmış olan veri setinde, sektördeki lider firmanın 2011 yılında piyasadan aldığı pay yaklaşık %20 civarındayken bu oran 2021 yılına kadar dalgalanarak yaklaşık %17 civarında gerçekleşmiştir. Ayrıca piyasadaki lider firmanın sürekli değiştiği ve sektördeki ilk üç firmanın piyasa paylarının birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Türkiye’de Finansal Kiralama Sektörünün EI, RI, HTI ve HKI Değerlerine Göre Yoğunlaşma Seviyesi

Yıllar	Firma Sayısı	EI	RI	HTI	HKI*	HKI**	CCI
2011	31	2.580	0.019	0.101	30.785	6.491	0.329
2012	32	2.601	0.018	0.099	30.754	7.746	0.298
2013	32	2,602	0.018	0.099	31.699	8.031	0.292
2014	29	2.622	0.020	0.097	28.768	8.383	0.284
2015	26	2.643	0.024	0.094	25.858	8.587	0.278
2016	26	2.652	0.024	0.093	25.862	8.615	0.279
2017	25	2.602	0.025	0.098	24.870	7.860	0.295
2018	23	2.479	0.027	0.111	22.878	7.093	0.320
2019	23	2.511	0.027	0.107	22.889	7.605	0.305
2020	22	2.565	0.029	0.100	21.906	8.260	0.290
2021	22	2.513	0.028	0.106	21.892	7.545	0.307

*a=0.005 alınmıştır. **a=5 alınmıştır.

Bu çalışmada yapılan CR_4 ve CR_8 indeksi analizlerinde, finansal kiralama sektörünün yüksek yoğunlaşmaya sahip oligopolistik yapı ve çok yüksek yoğunlaşma monopolistik yapıya yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal kiralama sektörü gelirlerinin yaklaşık %50’si en büyük 4 firma, yaklaşık %80’i ise en büyük 8 firma tarafından elde edilmektedir. Bu sonuçlarla tutarlı olarak, Akel vd. (2010) çalışmasında, BİST’te işlem gören 6 adet finansal kiralama şirketini kapsam aldığı çalışmasında, 2005-2008 yıllarına ilişkin, HHI değerlerini 3.000’in üzerinde hesaplamıştır. Bu değer, sektörün rekabetçi yapıdan uzak ve yüksek yoğunlaşmaya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak bu çalışmada uygulanan, HHI, EI, RI, HTI, HKI ve CCI analizlerinden elde edilen sonuçlar, finansal kiralama sektörünün monopolcü rekabet yapısına daha yakın, orta ve düşük yoğunlaşmaya sahip olduğunu göstermektedir. Finansal kiralama sektörüne ilişkin elde edilen bu sonuçlar, finansal sistem içerisinde yer alan bankacılık sektörü üzerine yapılan çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Bikker ve Haaf, 2002a; Miljković vd., 2013; Demirel ve Hatırlı, 2017). N-firma yoğunlaşma indeksi dışında yapılan tüm hesaplamalarda sektördeki tüm firmalar analize dahil edilmiştir. Ayrıca bu analizlerde, firmalara ilişkin farklı ağırlıklandırma ölçütleri kullanılmıştır. Bu yönden bakıldığında sektördeki tüm firmaların analize dahil edilmesi sektörün rekabetçi yapısı hakkında daha ayrıntılı bilgiler vermektedir.

Sektördeki firma sayısına bakıldığı zaman firma sayısının yıllar itibariyle azalmakta olduğu görülmektedir. Çalışmada kullanılan tüm yoğunlaşma analizi sonuçları (RI ve HKI $\alpha=0.005$ hariç), genel olarak, finansal kiralama sektöründe, piyasa yoğunlaşmasının, incelenen yıllar itibariyle, firma sayısından bağımsız olarak değişmekte olduğunu göstermektedir. Ayrıca hesaplanan yoğunlaşma indeksi sonuçları, birebir örtüşmese de, 2011-2016 yıllarında azalış, 2017-2018 yıllarında artış, 2019-2020 yıllarında azalış ve 2021 yılında ise artış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında, finansal kiralama sektöründe yoğunlaşmanın azalma eğilimine sahip olduğu söylenebilmektedir.

6. Sonuç ve Öneriler

Finansal kiralama, işletmelerin belirli bir varlığı edinmesinde, diğer finansman yöntemlerine göre birtakım avantajlar sunmaktadır. Finansal kiralamanın hemen hemen her sektörde uygulanabilmesine olanak tanıyan yapısından dolayı, finansal kiralama sektörü bir ülkenin ekonomik büyümesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu yönden bakıldığında sektörün rekabetçi yapısının belirlenmesi, sektörün etkinliği ve verimliliği hakkında bilgi vermektedir. Literatürde, belirli bir sektörün rekabetçi yapısının belirlenmesinde yapısal yaklaşım kapsamında olan yoğunlaşma indekslerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de finansal kiralama sektörünün, 2011-2021 yıllarına ilişkin piyasa yoğunlaşması, incelenen firmaların mali tablolarında yer alan esas faaliyet gelirleri kalemi ölçütü ile analiz edilmiştir. Yoğunlaşma analizinde, literatürde sık kullanılan n-firma yoğunlaşması, Herfindahl-Hirschman, Entropi, Rosenbluth, Hall-Tideman, Hannah-Kay ve Kapsamlı yoğunlaşma indeksleri kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, 2017, 2018 ve 2021 yılları hariç, tüm indekslerde (RI ve HKI hariç), yoğunlaşma oranlarının, firma sayısından bağımsız olarak azaldığını göstermektedir. İncelenen yıllar itibariyle, CR_4 indeksi %50’nin üzerinde hesaplanarak piyasanın oligopol yapıda olduğu, CR_8 indeksi ise %70’in üzerinde hesaplanarak piyasanın monopol yapıya yakın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada

hesaplanan diğer indeksler ise sektörün piyasa yoğunlaşmasının düşük ve orta seviyede olduğunu ve monopolcü rekabet piyasasına yakın olduğunu göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular, finansal kurumlar üzerine yapılmış bazı araştırmalardaki sonuçlar ile büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir. Nitekim Morgan (1980) İngiltere finansal kiralama sektöründeki yoğunlaşma seviyesinin yıldan yıla bir azalma eğilimine girdiğini, Bikker ve Haaf (2002a) inceledikleri 23 ülkedeki bankacılık piyasasının genel olarak monopolcü rekabet piyasası özelliği gösterdiğini, Tushaj (2010) Arnavutluk bankacılık sektörünün piyasa yoğunlaşma seviyesinin yıllar itibariyle azalış eğiliminde bulunduğunu, Miljković vd. (2013) Sırbistan bankacılık sektörünün orta derecede yoğunlaşmış olduğunu, Demirel ve Hatırlı (2017) Türkiye’de bankacılık sektörünün monopolcü rekabet seviyesine yakın olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, Morgan (1980) İngiltere finansal kiralama sektöründe, piyasa payının yaklaşık %45’inin lider 3 firmanın, yaklaşık %80’inin ise ilk 10 firmanın elinde olduğunu, Akel vd. (2010) BIST’te işlem gören 6 adet finansal kiralama şirketini ele aldıkları araştırmada, finansal kiralama sektörünün düşük rekabet seviyesinde olduğunu tespit etmişlerdir. Elde edilen sonuçlar, bu çalışmadaki CR_4 ve CR_8 indeksi değerleri ile tutarlı sonuçlar gösterirken sektördeki tüm firmaları ele alan analiz bulguları ile örtüşmemektedir. Bu durum piyasa yoğunlaşmasının ölçümünde, sektördeki küçük firmaların önemini gözler önüne sermektedir.

Finansal kiralama sektöründe rekabetçi ortamın sağlıklı bir biçimde sağlanması kaynakların verimli kullanılmasına, üretim ve tüketimde etkinliğin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bu açıdan bakıldığında, sektörü regüle eden kuruluşların rekabetçi piyasaya daha yakın bir ortam sağlanması için politikalar üretmesi gerekmektedir. Finansal kiralama sektörüne ilişkin vergi politikalarının sektörde mevcut firmalar ve potansiyel yatırımcılar için daha uygun hale getirilmesi, finansal kiralamanın kullanımına konu olan mal ve hizmetlerin tüm sektörlerde kullanılacak biçimde genişletilmesi ve teşvik edilmesi sektörün etkinlik ve verimliliğinin artmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca uygulanacak olan teşvik politikalarının, özellikle, sektör bazında finansal kiralama faaliyetinden en az oranda yararlanan tarım

sektöründe uygulanması, tarımda mekanizasyonun sağlanmasında, sektörün verimliliğini ve karlılığını arttırmada etkili olabilecektir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde BİİBFAD Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Teşekkür: Gösterdikleri yoğun ilgi ve emeklerinde dolayı BİİBFAD Dergisi Editör Kurulu'na ve sağladıkları katkılarında dolayı hakemlere teşekkür ederim.

Kaynakça

- Agres, O. H., Sandura, O. B., Shamatkovska, T. O., & Zelenko, S. V. (2020). Development and evaluation of efficiency of leasing activities in agricultural sector of Ukraine. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 20(3), 53-60.
- Akardeniz, E., & Kıraç, F. (2015). Rekabet ve yoğunlaşma düzeyinin ölçülmesi: Gaziantep teknik tekstiller Piyasası. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 451-472.
- Akel, V., Ergül, N., & Dumanoglu, S. (2010). İMKB'de işlem gören finansal kiralama şirketlerinin 2005-2008 dönemi finansal performanslarının değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(1), 271-292.
- Aleksandrova, O., Burgonov, O., Ivleva, E. ve Shashina, N. (2016). Management of developing the leasing sector of entrepreneurial economy. *Procedia engineering*, 165, 980-989.
- Apan M. (2020). Gayrimenkul yatırım ortaklıklarının piyasa yapısı ve yoğunlaşma düzeylerinin analizi: Borsa İstanbul'dan kanıtlar. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(Özel Sayı), 235-250.
- Barykina, Y. N., & Chernykh, A. G. (2021). "The leasing development tools in the construction industry of the Russian Federation", *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 751, 012133, IOP Publishing.

- Bikker, J. A., & Haaf, K. (2002a). Competition, concentration and their relationship: An empirical analysis of the banking industry. *Journal of banking & finance*, 26(11), 2191-2214.
- Bikker, J. A., & Haaf, K. (2002b). Measures of competition and concentration in the banking industry: A review of the literature. *Economic & Financial Modelling*, 9(2), 1-46.
- Butt, S., Khan, Z. A., & Nafees, B. (2013). Static trade-off theory or pecking order theory which one suits best to the financial sector. Evidence from Pakistan. *European Journal of Business and Management*, 5(23), 131-140.
- Buzkiran, L. (2010). Alternatif Bir Yatırım Aracı Olarak Finansal Kiralama ve Seyahat Acentaları Üzerine Bir Uygulama. (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Antalya.
- Chang, J. J., Yang, T., & Shi, Y. (2021). “Finance leases: A hidden channel of China’s shadow banking system”. *Unpublished working paper*. Chinese University of Hong Kong-Shenzhen, North China University of Technology, University of International Business and Economics.
- Çakan, C. (2006). Finansal Kiralama (Leasing) ve Türkiye Uygulaması. (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe-Finansman Bilim Kolu, Malatya.
- Demirel, O., & Hatırlı, S. A. (2017). Measuring the market power of the banking sector in Turkey. *Journal of Academic Researches and Studies*, 9(16), 20-34.
- Diallo, B. (2017). Corporate governance, bank concentration and economic growth. *Emerging Markets Review*, 32, 28-37.
- Dilek, S., & Konak, A. (2016). Concentration in Kastamonu halva production sector Between 1994 and 2014. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 229, 158-166.
-

- Ediz, Y., & Önder, K. (2019). İçecek imalatı sektörünün piyasa yapısı ve yoğunlaşma düzeyi: Türkiye'nin ilk 1000 sanayi kuruluşu üzerine bir uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 60, 25-40.
- Ferreira, C. (2012). "Bank efficiency, market concentration and economic growth in the European Union". Technical University Of Lisbon, School of Economics and Management, Department of Economics, *WP 38*, ISSN No: 0874-4548.
- FKB (2021). Finansal kiralama işlemleri özet raporu, 31.12.2021, Finansal Kurumlar Birliği.
- FKB (2022). Finansal kiralama sektör raporları, Finansal Kurumlar Birliği, <<https://www.fkb.org.tr>>, (Erişim tarihi: 10 Ağustos 2022).
- Galetić, F., & Obradović, T. (2018). "Measuring concentration of the banking market of the Republic of Croatia", In *6th International OFEL Conference on Governance, Management and Entrepreneurship, New Business Models and Institutional Entrepreneurs: Leading Disruptive Change*, April 13th-14th, 2018, Dubrovnik, Croatia, 598-625, Zagreb: Governance Research and Development Centre (CIRU).
- Ginevičius, R., & Čirba, S. (2007). Determining market concentration. *Journal of Business Economics and Management*, 8(1), 3-10.
- Gör, Y., & Bilici, F. M. (2021). Finansal kiralama şirketlerinin 2011-2020 yılları arasındaki finansal performansı. *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 94-110.
- Gürsel E. (2010). Piyasaya Girişi Belirleyen Unsurlar: Türk İmalat Sanayi Üzerine Bir Uygulama. (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Hazar, A., SUNAL, O., Babuşçu, Ş., & ALP, Ö. S. (2017). Türk bankacılık sektöründe piyasa yoğunlaşması: 2001 krizi öncesi ve sonrasının karşılaştırılması. *Maliye ve Finans Yazıları*, 107, 42-68.

- Ildırrar, M., & Kıral, E. (2018). Piyasa yapısı ve yoğunlaşma: Türk otomotiv sektörü üzerine bir analiz. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 93-117.
- İğdeli, A., & Bakırtaş, İ. (2019). Türkiye hayat sigortası piyasasında yoğunlaşma ile etkinlik arasındaki ilişki. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2), 825-839.
- Kamasak, R., & Cansever, C. (2019). “The predictors of sustained competitive advantage: A study of Turkish leasing industr”, *21th BUDAPEST Int'l Conference on Law, Business, Gender & Interdisciplinary Studies (LBGIS-19)*, July 22-24, 2019/ Budapest-Hungary.
- Karasioğlu, F. (2001). İşletme kaynaklarının etkin kullanılması açısından finansal kiralama ve muhasebe uygulaması. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 53-64.
- Kınay, B., & Ciğer, A. (2021). “Denetim piyasası yoğunlaşma analizi: Türkiye denetim piyasası”, *VI. International Symposium on Accounting and Finance (ISAF)*, 213-219 Bursa, Türkiye.
- Kostakoğlu, S. F. (2015). İnternet servis sağlayıcıları piyasasına yönelik yoğunlaşma analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11(25), 129-140.
- Kösekahyaoglu, L. (2007). Türkiye dış ticaretinde ürün ve ülke bazında yoğunlaşma: 1980–2005 dönemi üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 36, 15-34.
- Marşap, B., & Yanık, S. (2018). IFRS 16 kapsamında kiralama işlemlerinin finansal raporlamaya etkisinin incelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 80, 23-42.
- Miljković, M., Filipović, S., & Tanasković, S. (2013). Market concentration in the banking sector: Evidence from Serbia. *Industrija*, 41(2), 7-25.
- Morgan, E., Lowe, J., & Tomkins, C. (1980). The UK financial leasing industry--A structural analysis. *The Journal of Industrial Economics*, 28(4), 405-425.
-

- Mueller, W. F., & Hamm, L. G. (1974). Trends in industrial market concentration, 1947 to 1970. *The Review of Economics and Statistics*, 56(4), 511-520.
- Nasr, S. (2004). Financial leasing in MENA region: An analysis of financial, legal and institutional aspects. *Working Paper*, Economic Research Forum.
- Nguyen, M., Skully, M., & Perera, S. (2012). Bank market power and revenue diversification: Evidence from selected ASEAN countries. *Journal of Asian Economics*, 23(6), 688-700.
- Önder, K. (2016). Türkiye bisküvi, çikolatalı ve şekerli mamuller sektörü: Firma yoğunlaşma analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 179-208.
- Önder, K., & Topatan, Z. (2018). İnternet arama motorları piyasasına yönelik yoğunlaşma analizi: Türkiye örneği. *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*, 5, 28-42.
- Özçelik, H., & Küçükçakal, Z. (2019). BIST’de İşlem gören finansal kiralama ve faktoring şirketlerinin finansal performanslarının TOPSIS yöntemi ile analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 81, 249-270.
- Polat, Ç. (2007). Yoğunlaşma ve piyasa yapısı ilişkisi çerçevesinde Türk çimento sektörünün yapısal analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 97-116.
- Radulović, M. (2020). Market concentration and foreign direct investment in the financial leasing sector of the Republic of Serbia. *Škola biznisa*, 17(1), 1-19.
- Sarıdoğan, H. Ö. (2021). Piyasa yoğunlaşması: yapısalcı yaklaşım bağlamında bilişim sektörü üzerine bir uygulama. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 67-81.
- Schmit, M. (2004). Credit risk in the leasing industry. *Journal of Banking & Finance*, 28(4), 811-833.
-

- Schroth, P. W. (2010). Financial leasing of equipment in the law of the United States. *The American Journal of Comparative Law*, 58(suppl_1), 323-352.
- Sharma, G. (2012). Features and working of leasing industry of Germany. Available at SSRN 2128222.
- Shi, Y., & Xu, X. (2015). Leasing in China: an overview. *The Chinese Economy*, 48(5), 312-329.
- Silk, A. J., & King, C. (2008). Concentration levels in the US advertising and marketing services industry: Myth vs. reality. *Working Paper, (09-044)*, Harvard Business School Marketing Unit.
- Tatlı, H. (2018). Piyasa yoğunluğunun ölçülmesi: Beyaz eşya sektörü üzerine bir uygulama. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(Özel Sayı), 64-84.
- Tushaj, A. (2010). Market concentration in the banking sector: Evidence from Albania (No. 73). BERG Working Paper Series on Government and Growth.
- TÜİK (2017). Sanayi ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşma, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, 25 Temmuz 2017, Sayı 24867.
- Ukav, I. (2017). Market structures and concentration measuring techniques. *Asian Journal of Agricultural Extension, Economics & Sociology*, 19(4), 1-16.
- Yalçın, F. (2006). Finansal Kiralama. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Mali Hukuk Bilim Dalı, İstanbul.
- Yayla, M. (2007). Türk bankacılık sektöründe yoğunlaşma ve rekabet: 1995-2005. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 1(1), 35-59.
- Yıldırım, S. Albez, A., & Küçük, O. (2006). KOBİ’lerde finansal kiralamadan (leasing) yararlanma düzeyi: Bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 361-376.
-

Yozgat, M. Ç., & Artar, O. K. (2019). Financial Leasing in manufacturing and production sector: The Case of Turkey. *Journal of International Trade, Logistics and Law*, 5(1), 44-51.

Zhu, C., & Wang, J. (2021). The fuzzy linear regression model for finding sales forcastion from financial leasing in China's equipment manufacturing industries. *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems*, 40(4), 8477-8484.

Market Concentration Analyses of Financial Leasing Sector in Turkey

Extended Abstract

Aim: This study aims to determine the competitive structure of the financial leasing sector in Turkey through concentration analysis, which is frequently used in the literature.

Method(s): Primary operating income data included in the financial statements of financial leasing companies registered with the BRSA for the years 2011-2021; N-Firm Concentration Index (CR_4, CR_8), Herfindahl-Hirschman Index (HHI), Entropy Index (EI), Rosenbluth Index (RI), Hall and Tiderman Index (HTI), Hannah-Kay Index (HKI), and Comprehensive Concentration Index (CCI) methods were analyzed.

Findings: According to CR_4 and CR_8 index analyses conducted in this study, the financial leasing sector is close to a highly concentrated oligopolistic structure and a very high concentration monopolistic structure. Approximately 50% of the financial leasing sector revenues are obtained by the four most prominent companies and about 80% by the eight largest companies. The results obtained from the HHI, EI, RI, HTI, HKI and CCI analyses applied in the study show that the financial leasing sector has a medium and low concentration, closer to the monopolistic competition structure. It was observed that the number of firms operating in the industry decreased during the period of analysis. All concentration analysis results used in the study (except RI and HKI $\alpha=0.005$) show that, in general, market concentration in the financial sector varies independently of the number of firms by the years examined. Furthermore, although the results of the different analyzes do not completely match, it was

determined that the concentration in the industry tends to decrease over the years.

Conclusion and Discussion: The results of the CR₄ and CR₈ analysis analyzed in the study were calculated at over 50% and 80%, respectively, by the years examined. The industry was determined to be oligopolistic and close to a monopole structure. Consistent with these results, Akel et al. (2010), in their study, which included six financial leasing companies traded in BIST, calculated the HHI values of over 3.000 from 2005-2008. This value shows that the sector is far from competitive and highly concentrated. However, in other analyzes applied in the study, it has been determined that the sector has low and medium concentrations and is closer to a monopolistic competition structure. All companies in the sector were included in the analysis in all calculations except for the n-firm concentration index. In addition, different weighting criteria for firms were used in these analyzes. From this perspective, the analysis of all firms provides more detailed information about the competitive structure. These results regarding the financial leasing sector are consistent with the studies on the banking sector in the financial system (Bikker and Haaf, 2002a; Miljković et al., 2013; Demirel and Hatırlı, 2017). Ensuring healthy competitive environment in the financial leasing sector will help efficient use of resources and efficiency in production and consumption. From this point of view, the institutions regulating the sector must produce policies to provide. Making tax policies regarding the financial leasing sector more convenient for existing companies and potential investors in the sector and increasing and promoting the goods and services subject to financial leasing to be used in all sectors will help increase the efficiency and productivity of the sector. In addition, the incentive policies to be implemented, especially in the agricultural sector, which makes the least use of financial leasing activity on a sectoral basis, will be effective in ensuring mechanization in agriculture and increasing the productivity and profitability of the sector.

